

'Kudüs' Adlı İki Şiirin Mukayesesi: Nizâr Kabbânî'nin Kaleminden Arapça 'El-Kuds' ve Else Lasker-Schüler'in Kaleminden Almanca 'Jerusalem'

Comparison of Two Poems Named 'Jerusalem': Nizar
Qabbanî's Arabic 'Al-Quds' and Else Lasker-Schüler's
German 'Jerusalem'

Doç. Dr. Esat AYYILDIZ¹

¹Fen Edebiyat Fakültesi, Kafkas Üniversitesi, Kars
• esatayyildiz@hotmail.com • ORCID > 0000-0001-8067-7780

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 28 Ağustos / August 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 19 Ekim / October 2022

Yıl / Year: 2022 | Sayı – Issue: 53 | Sayfa / Pages: 799-824

Atıf/Cite as: Ayyıldız, E. "'Kudüs' Adlı İki Şiirin Mukayesesi: Nizâr Kabbânî'nin Kaleminden Arapça 'El-Kuds' ve
Else Lasker-Schüler'in Kaleminden Almanca 'Jerusalem'"

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 53, Aralık 2022: 799-824.

'KUDÜS' ADLI İKİ ŞİİRİN MUKAYESESİ: NİZÂR KABBÂNÎ'NİN KALEMİNDEN ARAPÇA 'EL-KUDS' VE ELSE LASKER-SCHÜLER'İN KALEMİNDEN ALMANCA 'JERUSALEM'

ÖZ:

Nizâr b. Tefvik Kabbânî, modern Arap edebiyatının en meşhur şairleri arasındadır. Onun Arap edebiyatında böylesi büyük bir tanınırlık kazanmasının nedeni, daha ziyade Filistin'in sorunlarının dile getirilmesi hususunda son derece faal olmasıdır. Özellikle son bir asırdır, Filistin ile bu kutsal toprakların mukaddes kenti Kudüs'ün akıbeti, pek çok ulustan pek çok aydının zihnini meşgul etmektedir. Bu aydınlardan birisi de şiirlerini Almanca nazmeden Else Lasker-Schüler'dir. Tüm semavi dinler için kutsal bir kent olan Kudüs, hem Nizâr Kabbânî'nin hem de Else Lasker-Schüler'in şiirlerinde karşımıza çıkan bir motiftir. Söz konusu şairlere ait iki farklı şiir, aynı adı yani *Kudüs* ismini taşımaktadır. Nizâr Kabbânî'nin *el-Kuds'ü* ve Else Lasker-Schüler'in *Jerusalem'*, belirli açılardan birbirine benzemekte, bazı noktalarda da birbirinden ayrılmaktadır. Bu çalışmada, biri Arapça diğeri Almanca olan söz konusu iki şiirin mukayeseli bir incelemesinin yapılması amaçlanmaktadır. Kabbânî'nin mezkûr şiiri, bu çalışmada edebî ve sanatsal bir tercümeden ziyade, mukayesenin daha doğru yapılabilmesi için kelimesi kelimesine tercüme edilmiştir. Benzer şekilde, Else Lasker-Schüler'in şiiri de aynı metotla Almandan Türkçeye tam haliyle kelimesi kelimesine aktarılmıştır. Bu çalışmanın önemi, söz konusu şiirler arasında mukayeseli bir incelemenin yapılacak olmasıdır. Dolayısıyla bu çalışmanın kapsamı yalnızca mezkûr iki şiirin mukayesesiyle sınırlıdır. Bu amaç doğrultusunda bilimsel bir karşılaştırmanın yapılması planlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Modern Arap Şiiri, Kudüs, Nizâr Kabbânî, Else Lasker-Schüler.

COMPARISON OF TWO POEMS NAMED 'JERUSALEM': NIZÂR QABBÂNÎ'S ARABIC 'AL-QUDS' AND ELSE LASKER-SCHÜLER'S GERMAN 'JERUSALEM'

ABSTRACT

Nizâr b. Tawfîq Qabbânî was among the most famous poets of modern Arabic literature. The reason why he gained such a great reputation in Arabic literature is that he was very active in expressing the problems of Palestine. Especially for the last century, the fate of Palestine and the holy city of these holy lands, Jerusalem,

has occupied the minds of many intellectuals from many nations. One of these intellectuals was Else Lasker-Schüler, who wrote her poems in German. Jerusalem, a holy city for all monotheistic religions, is a motif that appears in the poems of both Nizâr Qabbânî and Else Lasker-Schüler. Two different poems by these poets have the same name, *Jerusalem*. Nizâr Qabbânî's *al-Quds* and Else Lasker-Schüler's *Jerusalem* are similar to each other in certain respects and differ from each other in some points. In this study, it is aimed to make a comparative analysis of two poems, one in Arabic and the other in German. Qabbânî's poem was translated word for word in this study in order to make a more accurate comparison, rather than a literary and artistic translation. Similarly, Else Lasker-Schüler's poem has been translated literally from German to Turkish with the same method. The difference that distinguishes this study from previous respected academic publications and makes this research unique is that a comparative analysis will be made between the poems in question. The importance of this study is that a comparative analysis will be made between these poems. Therefore, the scope of this study is limited only to the comparison of the two poems in question. For this purpose, it is planned to make a scientific comparison.

Keywords: *Arabic Language and Literature, Modern Arabic Poetry, Jerusalem, Nizâr Qabbânî, Else Lasker-Schüler.*

GİRİŞ

Bu çalışmada, yaşadıkları toplumun ve ürün verdikleri dilin iki önemli şairi olarak ön plana çıkan Nizâr Kabbânî (1342-1419/1923-1998) ve Else Lasker-Schüler'e (1285-1364/1869-1945) ait aynı adı yani Kudüs ismini taşıyan iki şiirin bilimsel bir metotla mukayese edilmesi hedeflenmektedir. Sistematik ve anlaşılır bir karşılaştırmanın yapılabilmesi adına, çalışma kapsamında ilk bölümde Nizâr Kabbânî'nin hayatına, edebiyatçılığına ve Kudüs'le ilişkisine kısaca değinilmektedir. Kabbânî hakkında vereceğimiz bu malumatın derinleştirilmemesinin sebebi, onun hâlihazırda Türkiyede en tanınan Arap şairlerinden birisi olmasıdır. Diğer bir deyişle, Kabbânî hakkında pek çok bilimsel çalışma ve edebî tercüme, Türkçe üzerinden onu tanımak isteyen araştırmacıların hizmetine zaten yeterince sunulmuş durumdadır.^[1] Bu kısa bilgilendirmenin ardından, Kabbânî'nin *el-Kuds* adlı şiirinin kelimesi kelimesine Türkçeye tercüme edilmesi planlanmaktadır. Bu tercüme esnasında, hiçbir sanatsal ve edebî kaygının güdülmediği, bilakis yalnızca

[1] Örneğin; bk. Aysel Ergül Keskin, *Şiirin Galip Aşkın Devrik Kralı: Nizar Kabbani'de Aşk ve Kadın* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2006), 1-382; Nizar Kabbani, *Aşkın Kitabı*, çev. Mehmet Hakkı Suçin (Ankara: Hece Yayınları, 2016), 1-112.

sağlıklı bir kıyaslamanın yapılabilmesi adına manaların en anlaşılır ve asli haliyle Türkçeye aktarılmasının hedeflendiği belirtilmelidir.

Mukayese kapsamında Kabbânî'nin söz konusu şiirinin seçilmesinin temel nedeni, bu şiirin Lasker-Schüler'in *Jerusalem* adlı manzumesiyle bazı belirgin benzerlikler göstermesidir. Bu husustaki diğer bir sebep ise bu şiirin pek çok tercüman ve akademisyen tarafından farklı perspektiflerle Türkçeye birkaç kez tercüme edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla Arapça bilmeyen yahut Arapça bilgisi yetersiz olan araştırmacılar, bu şiirin farklı tercümelerini tetkik ederek Kabbânî'nin tam manasıyla neyi anlatmak istediğini farklı alternatiflerle görme imkânı bulabileceklerdir. Ayrıca mezkûr şiir, birkaç farklı çevirmen tarafından ele alındığından, tercüme disiplinine ilişkin araştırmalar kapsamında da son derece önemli bir kaynak olarak temayüz etmektedir. Örneğin; Gürkan Dağbaşı şiir çeviri eleştirisine dair kaleme aldığı eserinde, bu şiirin üç farklı tercümesini aktarmakta ve bu tercümeleri değerlendirmektedir. Söz konusu eserde ele alınan çeviriler, İbrahim Demirci, İlyas Altuner ve Mahmut Çetin'e aittir. Dağbaşı'nın bu tercümeleri ilmî bir perspektifle değerlendirmesi ve bilhassa kelime tercihleri hususunda kendi görüşlerini de dile getirmesi, şiirin derinliğini kavramak isteyen araştırmacılar için önemli bir veri kaynağı sağlamaktadır.^[2] Buna ek olarak İbrahim Usta, mezkûr şiirin İlyas Altuner'e ait olan çevirisi üzerinde bazı düzeltmeler yaparak modern Suriye şiirini ele aldığı özgün bir çalışmada nakletmektedir.^[3] Ayrıca konuyla ilgilenen araştırmacılar, bu şiirin bir diğer tercümesini Kabbânî hakkında pek çok özgün akademik çalışması bulunan Salih Tur'un yayımlarında da inceleme fırsatına sahiptir.^[4]

Sonraki bölümde ise Else Lasker-Schüler'in hayatına, edebiyatçılığına ve Kudüs'le ilişkisine kısaca değinilecektir. İtiraf etmek gerekirse Lasker-Schüler Türkiyede Kabbânî'ye kıyasla çok daha az bir tanınırlığa sahiptir ve araştırmacıların onun hakkında ulaşabileceği Türkçe akademik yayın ve edebî tercüme sayısı oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla esasen Lasker-Schüler hakkında daha detaylı bir bilgilendirmenin yapılması yanlış olmayacaktır ama sınırları önceden çizilen bu makalede, araştırmanın asli konusuna gereken ağırlığın verilebilmesi maksadıyla, sadece makul miktardaki sınırlı bir malumatın verilmesiyle yetinilecektir. Sonraki bölümde ise Lasker-Schüler'in araştırma kapsamında incelemeyi hedeflediğimiz *Jerusalem* adlı Almanca şiiri, Kabbânî'nin şiirinin tercümesinde izlenen metoda uygun olarak kelimesi kelimesine Türkçeye tercüme edilecektir. Bütünüyle makalenin asli araştırma konusuna tahsis edilen bir sonraki bölümde ise mevzu bahis iki şiirin bilimsel şekilde mukayese edilmesi hedeflenmektedir.

[2] Gürkan Dağbaşı, *Şiir Çeviri Eleştirisi: Arapçadan Türkçeye Yapılan Şiir Çevirilerinin Şekil ve İçerik Bakımından İncelenmesi* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2017), 141-150.

[3] İbrahim Usta, *Modern Suriye Şiiri: Edebi Akımlar ve Temsilcileri* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2018), 94-95.

[4] Salih Tur, "Nizâr Kabbânî'nin Şiirlerinde Filistin", *Şarkiyat Mecmuası* 26 (2015), 174-175; Salih Tur, *Modern Arap Edebiyatının Ünlü Şairi Nizâr Kabbânî ve Poetikası* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2020), 305-306.

1. NİZÂR KABBÂNÎ, EDEBİYATÇILIĞI VE KUDÜS'LE İLİŞKİSİ

Şam'da zengin bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelen, baba tarafından Suriyeli, anne tarafından ise Türk asıllı olduğu kaydedilen Nizâr b. Tevfik Kabbânî, Modern Arap edebiyatının en meşhur şairleri arasındadır. Suriye'de eğitim görürken Türk kökenli şair Halil Merdem Bek'in (ö. 1959) etkisinde kalmıştır. Şiirle yolu ilk kez on altı yaşındayken İtalya'ya yaptığı bir yolculukta kesişmiştir. 1944 senesinde Suriye Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından hiç avukatlık yapmamış, Suriye hariciyesine diplomat olarak katılmıştır. Bu süreçte öncelikle Mısır'a görevlendirilmiş ve Kahire'deyken yerel sanatçı ve ediplerle sıkı ilişkiler kurmuştur. Ardından Türkiye, Birleşik Krallık, Lübnan, İspanya ve Çin'de görev yapmıştır. 1966 yılında, müsteşarlık makamındayken vazifesinden istifa ederek Beyrut'ta ikamet etmeye başlamış, burada edebî gazetecilik ile iştigal etmiş ve sonrasında kendi yayınevini kurmuştur. Şairi kendi yayınevini kurmaya iten etken, bazı Arap ülkelerinde yayınlarının yasaklanmış olmasıdır. Kabbânî'nin takriben otuz beş şiir koleksiyonu çıkarttığı kaydedilmektedir. Lübnan'daki iç savaş, şairi ülkeyi terk etmeye ve İsviçre'de yaşamaya zorlamıştır. (Bu gelişme, belirli bir dönem boyunca İsviçre'de yaşamak durumunda kalan Lasker-Schüler'in hayatıyla benzerlik arz etmektedir.) Bu gelişmelere rağmen Kabbânî edebî gazetecilik ile iştigal etmeyi sürdürmüş ve şiirlerini yayınlamaya devam etmiştir. Ünlü şair, ikinci eşi Belkis er-Râvî'nin bombalı bir saldırı sonucunda vefat etmesi üzerine derinden sarsılmıştır. Tekrar evlenmemeyi tercih eden Kabbânî, Birleşik Krallık'a taşınarak tek başına yaşamaya başlamış ve 30 Nisan 1998 senesinde Londra'da hayata veda etmiştir.^[5] Kabbânî'nin tanınırlığı, günümüzde Arap dünyasının sınırlarını iyiden iyiye aşmış ve dünya çapında bir şöhrete dönüşmüştür. O, aynı zamanda karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarında da sıkça ele alınan şairlerden biridir. Örneğin; Yahya Kemal (ö. 1378/1958) gibi Türk edebiyatının önemli isimleriyle mukayese edildiği gözlemlenmektedir.^[6]

Nizar Kabbânî, İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde çağdaş Arap şiirinde yenilik yapmayı başaran bir şair olarak değerlendirilmektedir. Genel itibarıyla onun şiirlerinde, açıklık, cüretkârlık ve çekincesiz yaklaşım hemen fark edilmektedir. Edebî ifadelerinin günlük konuşma diline yakınlığı sebebiyle tabii ve sade bir tarzda temayüz eden üslubu, son derece kolay ve anlaşılır niteliktedir. Kabbânî, ilk şiirlerinden itibaren aşk ve kadın temalarıyla ilgilenmeye başlamıştır. Hatta bu minvaldeki latif konuları tercih etmesi, zarif üslubu ve yüksek edebî yetenekleri sayesinde,

[5] Issa Boullata, "Qabbânî, Nizar", *Encyclopedia of Arabic Literature*, ed. Julie Scott Meisami vd. (London-New York: Routledge, 1998), 2/625-526; Kâmil Selmân el-Cubûrî, *Mu'cemu'l-udebâ' mine'l-aşri'l-câhili hattâ seneti 2002* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2003), 6/355-356; Süleyman Tülüçü, "Nizâr Kabbânî ve Eserleri Üzerine Notlar", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (Haziran 2011), 27; Usta, *Modern Suriye Şiiri*, 95.

[6] İhsan Doğru, "Yahya Kemal and Nizar Qabbani: Two Poet-Diplomats in Spain and 'Andalus' in their Poems", *Clear* 4/2 (2017), 20-33.

1940'lı yıllarda hak edilmiş bir tanınırlık elde etmeye muvaffak olmuştur. İlgi gösterdiği söz konusu tema nedeniyle, bu süreçte “kadın şairi” olarak ün kazanmıştır. Dolayısıyla Kabbânî külliyyatındaki kadın motifi, hâlâ araştırmacıların ilgisini çeken konuların başında gelmektedir.^[7] Kabbânî'nin ilk şiirlerinden bazılarıysa sosyal ve politik meselelerle alakalıdır. Ne var ki onu, Arap rejimlerini ve onların itaatkâr halklarını gerçek manada hicvetmeye sevk eden asıl hadise, İsrail'in 1967 senesinde Arapları mağlubiyete uğratmış olmasıdır. Bu mağlubiyetin meydana getirdiği öfke ve kabullenememiş duyguları, o güne kadar Arap dünyasında “kadın şairi” olarak tanınan Kabbânî'nin politik meselelerle ilgilenen bir şaire dönüşmesine sebebiyet vermiştir. Bu şiirlerinden en meşhuru, savaşın hemen ardından kaleme aldığı *Hevâmiş 'alâ Defteri'n-Nekse [Hezimet/Çöküş Defterine Dipnotlar]* adlı yapıtıdır. Pek çok edebiyat eleştirmenine göre onun bu kasidesi, politik şiirleri için bir mihenk taşıdır ve sanatsal bakış açısı hususunda kaydettiği değişimin başlangıç noktasıdır.^[8]

Nizâr Kabbânî, daha farklı bir yola girdiği bu dönemde, İsrail hususundaki düşüncelerini ve duygularını dile getirmeye başlamış ve Filistin meselesini Arap edebiyatına mümkün mertebe yansıtmaya gayret göstermiştir. 1975 Lübnan İç Savaşı'nın neden olduğu yıkım ve ölümler ise Kabbânî'nin öfkeli şiirler nazmetmesiyle neticelenmiştir. Bu hususta *Îlâ Beyrût el-Uṅṅâ ma'a Hubbî [Dişi Beyrut'a Sevgi(leri)mle]* (1976) ile politik hiciv tiyatrosu olarak kaleme alınan ve iç savaşın olumsuz boyutlarını yansıtan *Cumhûriyyetu Cünûnistân: Lubnân Sâbikan [Delilikistan Cumhuriyeti: Evvelce Lübnan]* (1987) adlı eserleri zikredilebilir. Filistin İntifadası onun daha fazla politik şiirler nazmetmesine ilham vermiştir. Bu bağlamda, *Şulâşiyyetu Eṭfâli'l-Hicâra [Taşların Çocukları Üçlemesi]* (1988) adlı yapıtını zikretmek mümkündür. Kabbânî, son şiirlerinde Arap rejimlerinin baskıcı tutumlarını açıkça kınamış ve onların insan hakları hususunda yaptıkları ihlalleri eleştirmiştir. Bu bağlamdaysa onun *Ḳasâ'id Mağḍûb 'Aleyhâ [Gazaba Uğramış Kasideler]* (1986) ve *es-Sîratu'z-Zâtîyye li-Seyyâf 'Arabi [Arap Bir Celladın Otobiyografisi]* (1987) adlı eserlerini anmak mümkündür.^[9] Kabbânî'nin şiirlerindeki ifadelerinin cesaret ve açık sözlülük ile öne çıktığı gözlemlenmektedir. Dilde kapalılığa karşı olan şairin uyguladığı bu anlaşılabilirlik prensibi sayesinde, şiirlerinin ortalama düzeydeki okuyucular tarafından anlaşılması dahi mümkün hale gelmektedir. Hatta makale kapsamında aktaracağımız *el-Ḳuds* adlı şiiri, bu durumun somut bir örneğidir. Kab-

[7] Ahmet Kâzım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2015), 119-122; bk. Ahmet Gemi - Mahmoud Shoush, “el-Mer'e fi şi'ri Nizâr Ḳabbânî”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (Haziran 2018), 298-319; bk. Mustafa Keskin - Fecir Begdeş, “el-Mer'e fi şi'ri Nizâr Ḳabbânî ve Maḥmûd Dervîş”, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 7/41 (2021), 256-272.

[8] Tur, “Nizâr Kabbânî'nin Şiirlerinde Filistin”, 167-168; Boullata, “Qabbânî, Nizar”, 2/625-526.

[9] Boullata, “Qabbânî, Nizar”, 2/625-526; Aysel Ergül Keskin, “Nizâr Kabbânî'nin Cumhûriyye Cünûnistân-Lubnân Sâbikan (Deliler Cumhuriyeti) Tiyatrosunun Metin Dramaturjisi - I”, *Doğu Araştırmaları* 7 (Ocak 2011), 71.

bânî'nin bazı şiirleri güfte olarak kullanılmış, tanınmış Arap ses sanatçıları tarafından icra edilen bu parçalar, Arap dinleyicisi tarafından beğeniyle karşılanmıştır.^[10]

2. NİZÂR KABBÂNÎ'NİN "EL-ĞUDS" ADLI ŞİİRİ VE TÜRKÇE TERCÜMESİ

Nizâr Kabbânî'nin *el-Ğuds* adlı şiirinin orijinal hali ve Türkçe tercümesi aşağıda aktarılacaktır. Ancak buna geçmeden önce şairin söz konusu şiirinde kullandığı noktalama işaretlerinin tercüme esnasında Türkçeye olduğu gibi aktarıldığını belirtmek gerekir. Diğer bir deyişle Türkçenin kabul görmüş imla kurallarıyla tezatlık gösteren bu noktalamalar, şairin üslubunu olduğu gibi yansıtabilmek adına değiştirilmemiştir. Esasen modern standart Arapçada dahi klasik dönemden gelen âdetlerin etkisiyle noktalama işaretlerinin göz ardı edildiği sayısız örneğe rastlamak mümkündür. Hal böyle olunca, Arapçadan Türkçeye tercüme yapan mütercimler, noktalama işaretlerini genellikle hedef dilin kurallarına uygun olarak kullanmaktadır. Ne var ki Else Lasker-Schüler'in şiirinde noktalama işaretleri kendine özgü bir üslupla kullanıldığından ve bunların hedef dile olduğu gibi aktarılması gerektiğinden, her iki şiir çevirisinde de aynı metodun kullanılması maksadıyla Kabbânî'nin noktalama işaretleri de olduğu gibi hedef dile aktarılmıştır. Hatırlatılması gereken bir diğer husus, şairin otuzuncu dizede gelecek zamanı ifade eden "s-" (س-) ön ekini kullanarak fiile gelecek zaman anlamı yüklediği ancak sonraki dizelerde sadece "ve" (و) bağlacını kullanarak önceki anlamı gelecek zamana bağlamakla yetindiğidir. Dolayısıyla otuz birinci dizeden otuz yedinci dizeye kadar esasen geniş ve şimdiki zamanı ifade eden *muğâri'* fiil kullanılmaktadır ama burada anlamın gelecek zamana işaret ettiği açıktır. Son olarak tercümenin nüanslarının tam manasıyla kavranabilmesi için buradaki açıklamaların yanı sıra son bölümde yer verilen bazı bilgilerin de incelenmesi gerektiği hatırlatılmalıdır. Kabbânî'nin şiiri şu şekildedir:

[10] Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi* (Ankara: Vadi Yayınları, 2012), 70. Sözleri Nizâr Kabbânî'ye ait olan ve Iraklı sanatçı Kâzım es-Sâhir'in seslendirdiği *Zidîni 'Aşkan, Fi Medreseti'l-Ğhub ve Hel 'İndeki Şek-kun* gibi şarkılar bu duruma örnek gösterilebilir.

1. بِكَيْبُوتٍ.. حَتَّىٰ آتَاهَا نَارُ الْكُوفِ
2. صَا أَيْتُ.. حَتَّىٰ ذَابَتِ الشُّمُوعُ
3. زَكَّوَتْ.. حَتَّىٰ مَلَأَ الرُّكُوعُ
4. سَأَلْتُ عَنْ مَحَمَّـٍ..
5. فِيهِكَ وَعَنْ نَيْسُوعُ
6. يَا قُدُسُ. يَا مَدِينَةَ تَفُوحِ الْبَيَاءِ
7. يَا أَفْصَرَ الدُّرُوبِ بَيْنَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ
8. يَا قُدُسُ.. يَا مَنْ أَرَاةَ الشَّرَائِعِ
9. يَا طِفْلاً جَبِيلاً مَخْرُوقَةَ الْأَصَابِعِ
10. خَزِينَةُ عَيْنِكَ يَا مَدِينَةَ الْبُتُونِ
11. يَا وَاحِدَةَ ظَلِيلَةَ مَرَّ بِهَا الرِّسُونَ
12. خَزِينَةُ جَزْأَةِ الشَّرِّ وَارِعِ
13. خَزِينَةُ مَائِنِ الْجَوَامِعِ

14. يَا قُدْسُ.. يَا مَدِينَةَ تَلْتَلِكُ بِالسَّمَوَاتِ

15. مَنْ يُفْرِعُ الْأَخْرَاسَ فِي كَثِيرَةِ الْقِيَامَةِ؟

16. مَنْ يَبْحَثُ الْأَخْرَاسَ.....

17. مَنْ يُحْمِلُ الْأَلْعَابَ لِـالْأَوْلَادِ؟

18. فِي أَيِّ لَيْلٍ أَلْمَسَ الْوَالِدُ.....

19. يَا قُدْسُ.. يَا مَدِينَةَ الْأَخْرَاسِ

20. يَا نَمْعَةً كَثِيرَةً تُجُولُ فِي الْأَجْفَانِ

21. مَنْ يُوقِفُ الْعُكَّةَ.....

22. عَلَّيْكَ، يَا لَوْلَا.....

23. مَنْ يُغْسِلُ الرِّمَاءَ عَنْ جِجَارِهِ الْجُرَانِ؟

24. مَنْ يُثَقِّدُ الْإِنْجِيلَ.....

25. مَنْ يُثَقِّدُ الْقُرْآنَ.....

26. مَنْ يُثَقِّدُ الْمَسِيحَ مِمَّنْ قَتَلُوا الْمَسِيحَ؟

27. مَن يُنْفِقْ ذُلًّا لِلْإِنْسَانِ...

28. يَا قُفُؤَسُ... يَا مَدِينَتِي...

29. يَا قُفُؤَسُ... يَا حَبِيبَتِي...

30. عِدَاءٌ... عِدَاءٌ... سِوَى زُهَيْرِ اللَّيْلِ...

31. وَتَفْرَحُ السُّنَابِلُ الْخَطُورَاءَ وَالْعَصُورُ...

32. وَتَحْنُ... حَاكُ الْمُنَى...

33. وَتَرْجِعُ الْحَمَّةُ إِيمَ الْمُهْجِرَةِ...

34. إِلَى السُّقُوفِ الطَّاهِرَةِ...

35. وَتَرْجِعُ الْأَطْفَالَ... وَالْبُحْبُوحَ...

36. وَتَلْتَوِي الْأَرْبَابَ وَالْبُحْبُوحَ...

37. عَالِي رُبِّكَ... الرَّاهِزَةَ...

38. يَا بَلَدِي... يَا بَلَدَ السَّلَامِ وَالزُّيُتِ...

- “1. Ağladım.. gözyaşları bitene kadar
2. Dua ettim.. mumlar eriyene kadar
3. Rükû ettim.. rükû benden bıkana kadar
4. [Hz.] Muhammed’i soruşturdum.. [...]
5. [...] sende ve Yeşua’yı [yani Hz. İsa’yı]
6. Ey Kudüs. Ey nebiler kokan şehir
7. Ey yer ile gök arasındaki yolların en kısası
8. Ey Kudüs.. Ey [din] yasaların[ın] feneri
9. Ey yanık parmaklı güzel kız çocuğu
10. Hazindir gözlerin[;] Ey Bakire [Hz. Meryem]’in şehri
11. Ey [Hz.] Resul’ün geçtiği gölgelik vaha
12. Caddelerin taşları hazin
13. Camilerin minareleri hazin
14. Ey Kudüs.. Ey karalığa bürünen şehir
15. Yeniden Diriliş Kilisesi’nde çanları kim çalar? [...]
16. [...] Pazar sabah[lar]ı..
17. Kim çocuklara oyuncaklar getirir? [...]
18. [...] Noel gecesinde..
19. Ey Kudüs.. Ey hüznlerin şehri
20. Ey göz kapaklarında dolaşan iri gözyaşı
21. Düşmanlığı kim durdurur? [...]^[11]

[11] Yirmi birinci ve yirmi ikinci dizeler birbirine bağlandığında, “Senin üzerine (düzenlenen) saldırıyı kim durdurur, ey dinlerin incisi?” ifadesi de elde edilebilmektedir.

22. [...] senin üzerinde, ey dinlerin incisi
23. Duvarların taşlarından kanları kim yıkar?
24. Kim kurtarır İncil'i?
25. Kim kurtarır Kur'an'ı?
26. Mesih'i öldürenlerden kim kurtarır Mesih'i?
27. Kim kurtarır insanı?
28. Ey Kudüs.. Ey şehrim
29. Ey Kudüs.. Ey sevgilim
30. Yarın.. Yarın.. Limon çiçek açacak
31. Yeşil başaklar ve dallar şenlenecek
32. Gözler gülecek
33. Muhacir güvercinler dönecek [...]
34. [...] temiz çatılara
35. Çocuklar oynayarak dönecekler
36. Babalar ve oğullar buluşacaklar [...]
37. [...] senin çiçek açan tepelerinde..
38. Ey ülkem.. Ey barış ve zeytin ülkesi.."^[12]

3. ELSE LASKER-SCHÜLER, EDEBİYATÇILIĞI VE KUDÜS'LE İLİŞKİSİ

Else Lasker-Schüler, 20. yüzyılın ilk dönemlerinin en önemli Alman şair, yazar ve dramaturglarından birisidir. 11 Şubat 1869'da, Rhineland'daki Elberfeld'de, asimile olmuş varlıklı bir Yahudi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. 1880 yılında, *Saint Vitus'un dansı* olarak adlandırılan rahatsızlıktan muzdarip olduğunu

[12] Nizâr Kabbânî, *el-A'mâlu's-siyâsiyyeti'l-kâmile li-Nizâr Kabbânî* (Beyrut: Menşûrât Nizâr Kabbânî, ts.), 3/159-164.

öne sürerek okula gitmeyi bırakmış ve özel hocalardan evde eğitim almıştır. Satranç şampiyonu ve sıradan bir eğitilmiş vatandaş olan Jonathan Berthold Lasker (ö. 1347/1928) ile 1894'te evlenmiş ancak bu evlilik 1903'te boşanmayla sonuçlanmıştır. Aynı yıl, Herwarth Walden namıyla tanınan editör ve sanat eleştirmeni Georg Levin (ö. 1360/1941) ile ikinci evliliğini gerçekleştirdiyse de bu evlilik de 1912'de ayrılıkla neticelenmiştir. Bu süreçte Lasker-Schüler eski düzenli ev hayatını da noktalamış, Berlin ve Münih'te bohem bir yaşantı sürdürmeye başlamış ve önde gelen dışavurumcu yazar ve sanatçılarla birlikte vakit geçirir olmuştur. Böylelikle Alman Yahudisi burjuvasından ve kökeninin ait olduğu çevreden uzaklaşmıştır. Doğuya has kıyafetleri ve fevri davranışları onu eksantrikliğiyle ünlendirmiş, cömertliği ve tutumsuzluğu ise her zaman para sıkıntısı çekmesine sebebiyet vermiştir. Yetenekli bir sanatçı olan oğlu Paul, 1927'de yirmi sekiz yaşında tüberküloz sebebiyle vefat etmiştir. 1932'de Kleist Ödülü kazanmasına rağmen Yahudi kimliği dolayısıyla Naziler tarafından kötü muameleyle maruz bırakılmış ve bunun üzerine 1933 senesinde İsviçre'ye sığınan ilk mültecilerden birisi olmuştur. Ne var ki daha sonra İsviçre'yi de terk etmek durumunda kalmış ve öncesinde birkaç kez ziyaret etme imkânı bulduğu Filistin'e 1939'da nihai olarak yerleşmiştir. Else Lasker-Schüler'in hayatı boyunca sürdürdüğü oyun ve kılık değiştirme arzusu, dünyevi meselelere ilgi duymaması, açık sözlülüğü ve duygusal kırılmalılığı göz önünde bulundurularak onun çocuksu yönünü daima koruduğu söylenegelmiştir. O, kendisi için egzotik bir fantezi dünyası kurgulamış ve doğuya özgü bu fantezileri mensur neşriyatında da belirginlik kazanmıştır. Else Lasker-Schüler, Kudüs'te geçirdiği bir kalp krizinin ardından, yoksulluk ve yalnızlık içerisinde, 22 Ocak 1945'te hayata gözlerini kapamış ve Kudüs'te toprağa verilmiştir.^[13]

Lasker-Schüler'in eserleri tetkik edildiğinde bunların yüzyıl arasındaki estetik akımlarına yakınlık gösteren erken dönem liriklerinden ekspresyonizme ve Nazi iktidarı günlerinde sürgünde yazdığı son metinlerine kadar uzanan çeşitli tür ve üslupları ihtiva ettiği gözlemlenmektedir. İlk şiirlerini 1899 senesinde *Die Gesellschaft [Toplum]* adlı dergide neşrederek edebî kariyerine başladığı anlaşılmaktadır. Aynı yıl içinde oğlunun doğumunu gerçekleştirdiği ve sonraki süreçte eşinden boşandığı göz önünde bulundurulduğunda otuz yaşında adım attığı edebî kariyerinin başlangıcının, alışıldık yaşantısında ve kimliğinde önemli kırılmaların gerçekleştiği bir döneme denk geldiği fark edilmektedir. Lasker-Schüler'in ilk şiirlerinin edebiyat dergilerinde yayımlanmasından sonra, hayranlık ve kınanmaya birlikte mazhar olduğu tespit edilmektedir. Eserlerinin doğru şekilde nasıl tasnif edilebi-

[13] Ritchie Robertson, "Lasker-Schüler, Else (1869-1945)", *Encyclopedia of Modern Jewish Culture*, ed. Glenda Abramson (Londra - New York: Routledge, 2005), 1/743-744; Heather Valencia, "Lasker-Schüler, Else", *Jewish Writers of the Twentieth Century*, ed. Sorrel Kerbel (New York - Londra: Fitzroy Dearborn Publishers, 2006), 586-590; Jakob Hessing, "Hebräerland", *Enzyklopädie Jüdischer Geschichte und Kultur*, ed. Dan Diner (Stuttgart - Weimar: J. B. Metzler, 2012), 3/1-5; Emese Balogh, *Die Biographien Zweier Verfolgter Dichterrinnen im Vergleich: Else Lasker-Schüler und Mascha Kaléko* (Hamburg: Bachelor + Master Publishing, 2015), 24.

leceği hususundaysa kesin bir fikir birliğinin olmadığı gözlemlenmektedir. Onun ilk nazım ürünlerinin çoğunun temaları, manzumelerinin doğadan süslenmiş imgeleri ve hâlâ biraz geleneksel olan şiir tarzlarıyla birlikte, bunları *Jugendstil'e* (*art nouveau*) veya o dönemde natüralizmin yerini almaya başlayan neo-romantizme bağlamaktadır.^[14]

Bilindiği üzere Yahudi toplumu tarih boyunca çeşitli tehcir ve soykırımlara maruz kalmıştır. Netice itibarıyla muhtelif ülkelerde yaşamlarını sürdüren bu insanların edebî temayülleri, kaçınılmaz olarak göç ve sürgün edebiyatına da yönelmiştir. Hatta belirli dönemlerde İbrani edebiyatının, Yahudi toplumunun bir göçmen toplumu olduğu ölçüde, bir göçmen edebiyatına dönüştüğünü söylemek mümkündür.^[15] İbrani edebiyatının bu durumu, asimile olmuş bir edip kimliğiyle, nesir ve şiirlerini yetiştirdiği ülkenin dilinde, yani Almanca telif eden Lasker-Schüler söz konusu olduğunda da esasen çok farklı değildir. Nitekim Batı ırkçılığının en organize hali olarak görülen Nazi mezalimi, sürgün şairlerinin isimlerinin arasına Lasker-Schüler'in adını da yazdırmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde özellikle Almanca konuşan ülkelerde yükselen aşırı ırkçılık ve antisemitizm, sürgün uygulamalarında entelektüel kesimin de hedef alınmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum, Lasker-Schüler'in edebiyatçılığında da elbette birtakım belirgin izler bırakmış durumdadır. Örneğin; 1937 senesinde neşredilen *Mein blaues Klavier* [*Benim Mavi Piyanom*] adlı şiirinde Nazi mezalimine ve sansür uygulamalarına değinen şair; soyutlanma, yalnızlık ve dışlanma gibi konulara da temas etmektedir. Beş kıtadan oluşan söz konusu şiirin Mehmet Burak Büyüktopçu tarafından yapılan tercüme ve açıklaması, bu hususta incelenmeyi beklemektedir.^[16]

Else Lasker-Schüler'in şiirlerinde tezahür eden renkli ve özgün imge zenginliği, onun şiirlerini bütünüyle anlaşılmasız kılmamaktadır. O, şiirlerinde genellikle kendi yetişkin duygularını bir çocuğun beklenmedik açıklığıyla ifade etmektedir. Şairin sürgününün ise esasen 1933 yılında başlamadığı, bilakis içinde bulunduğu tecrit halinin aslında kendi kişiliğiyle ve şiirinin temel bir noktasıyla ilişkili olduğu söylenmektedir. Öyle ki bu soyutlanma hali, Weimar Cumhuriyeti'nin Alman entelektüelleri ve sanatsal avangardı arasındaki tanıdıklarıyla yaptığı hacimli yazışmalarda yansıma alanı bulmaktadır. Lasker-Schüler pek çok güzel ve dokunaklı aşk şiirinde, basit ve özlü ifadeleri psikolojik duyarlılıkla bir araya getirmektedir.

[14] Calvin Jones, "Else Lasker-Schüler", *Encyclopedia of German Literature*, ed. Matthias Konzett (Şikago - Londra: Fitzroy Dearborn Publishers, 2000), 632-634; Jennifer Redmann, "Else Lasker-Schüler versus the Weimar Publishing Industry: Genius, Gender, Politics, and the Literary Market", *Practicing Modernity: Female Creativity in the Weimar Republic*, ed. Carmel Finnan (Würzburg: Königshausen & Neumann, 2006), 298.

[15] Gerşon Şaked, *Modern İbrani Edebiyatı Tarihi: Nesir (1880-1980)*, çev. Bedrettin Aytaç (Ankara: Phoenix, 2007), 4.

[16] Mehmet Burak Büyüktopçu, "Alman Sürgün Şiirleri", *Journal of Modernism and Postmodernism Studies* 1/1 (2020), 45-50.

Onun birçok şiirinin üzüntü ve yalnızlığı ifade ettiğini görmemek mümkün değildir. Bunlardan bazıları, çocukluğunun “kayıp cennetini” çağrıştırmaktadır. Lasker-Schüler diğer ürünlerinde, 1890'da ani ölümüyle kendisine asla tam manasıyla atlatamadığı elim bir şok yaşatan annesine hitap etmektedir. Germanistik âlimi Sigrid Bauschinger, Lasker-Schüler'in Yahudilikle ilişkisini ise içgüdüsel, duygusal, mistik ve vecde haline karşılık gelen bir durum şeklinde izah etmektedir. Buna göre, Lasker-Schüler asimile olmuş burjuva Yahudi toplumunu reddetmiş ama iki savaş arasındaki birçok genç Yahudi entelektüel gibi kendi gerçekliğindeki bir bütünsel Yahudilik tasavvurunun peşine düşmüştür. Lasker-Schüler'in Yahudiliğinden duyduğu gurur, Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakup ve Hz. Yusuf gibi Eski Ahit figürlerinin görüldüğü *Hebräische Balladen [İbranice Baladlar]* (1913) adlı eserinde ve *Der Wunderrabbiner von Barcelona [Barselona'nın Mucize Hahamı]* (1921) adlı öyküsünde tezahür etmektedir. Daha sonraki şiirleri, özellikle de son koleksiyonu *Mein blaues Klavier* (1943), Yaratıcı ile nevi şahsına münhasır bir ilişki içerisindeki duygusal teselliyi kademeli olarak keşfetmesini gözler önüne sermektedir. Alman dili ve edebiyatı alanında tanınmış bir profesör olan Ritchie Robertson, Else Lasker-Schüler'in şiirlerinin neo-romantizm ve ekspresyonizm ile olan yakınlığına rağmen kolayca kategorize edilemeyecek kadar özgün olduğunu kaydetmekte ve onun seçkin bir şair olarak tanınmasının gecikmesini bu durumla ilişkilendirmektedir.^[17]

4. ELSE LASKER-SCHÜLER'İN “JERUSALEM” ADLI ŞİİRİ VE TÜRKÇE TERCÜMESİ

Else Lasker-Schüler'in *Jerusalem* adlı şiirinin orijinal hali ve Türkçe tercümesi aşağıda aktarılacaktır. Ancak bunun öncesinde -Kabbânî'nin şiirinin tercümesinde izlenen yöntemle örtüşür bir şekilde- şairin söz konusu şiirinde özel olarak kullandığı bazı belirgin noktalama işareti ve çizgilerin tercüme esnasında Türkçeye mümkün mertebe olduğu gibi aktarıldığını hatırlatmak gerekir. Diğer bir deyişle Türkçenin kabul görmüş yazım kurallarıyla tezatlık gösteren imlalar, şairin üslubunu olduğu gibi yansıtabilmek adına genel itibarıyla değiştirilmemiştir. Ayrıca ilk iki dize, bizzat Lasker-Schüler tarafından italik yazıldığı için hem orijinal metinde hem de tercümesinde söz konusu tercihe sadık kalınmıştır:

“1. *Gott baute aus Seinem Rückgrat: Palästina*

2. *aus einem einzigen Knochen: Jerusalem.*

[17] Robertson, “Lasker-Schüler, Else (1869-1945)”, 1/743-744; Valencia, “Lasker-Schüler, Else”, 586-590.

3. Ich wandele wie durch Mausoleen ----
4. Versteint ist unsere Heilige Stadt.
5. Es ruhen Steine in den Betten ihrer toten Seen
6. Statt Wasserseiden, die da spielten: Kommen und Vergehen.

7. Es starren Gründe hart den Wanderer an ----
8. Und er versinkt in ihre starren Nächte.
9. Ich habe Angst, die ich nicht überwältigen kann.

10. Wenn du doch kämest.....
11. Im lichten Alpenmantel eingehüllt ----
12. Und meines Tages Dämmerstunde nähmest ----
13. Mein Arm umrahmte dich, ein hilfreich Heiligenbild.

14. Wie einst wenn ich im Dunkel meines Herzens litt ----
15. Da deine Augen beide: blaue Wolken.
16. Sie nahmen mich aus meinem Trübsinn mit.

17. Wenn du doch kämest ----
18. In das Land der Ahnen ----
19. Du würdest wie ein Kindlein mich ermahnen:

20. Jerusalem — erfahre Auferstehen!

21. Es grüssen uns

22. Des „Einzigehn Gottes“ lebendige Fahnen,

23. Grünende Hände, die des Lebens Odem säen.”^[18]

“1. *Allah omurgasından inşa etmiştir: Filistin'i*

2. *tek bir kemikten: Kudüs'ü.*

3. Mozoleler arasındaymışım gibi geziyorum —

4. Taşlaşmış bizim Kutsal Şehrimiz.

5. Ölmüş göllerinin yataklarında dinlenir taşlar

6. Orada gelgit oynayan ipeksi suların yerine.

7. Kolonlar sertçe gezgine bakmaktadır —

8. Ve o[,] batar onların sert gecelerine.

9. Üstesinden gelemediğim korkum var benim.

10. Keşke gelseydin.....

11. Parlak Alp mantosuna bürünmüş (halde) —

12. Ve günümün karanlık saatini alsaydın —

---

[18] Else Lasker-Schüler, *Mein Blaues Klavier: Neue Gedichte* (Kudüs: Jerusalem, 1943), 11.

13. Sarmalardı seni kolum, şefkatli kutsal ikon.
14. Tıpkı bir zamanlar kalbimin karanlığında acı çektiğim gibi ----
15. Orada iki gözün de: mavi bulutlar[dı].
16. Beni kendi kasvetimden alıp götürdüler.
17. Keşke gelseydin ----
18. Ataların toprağına ----
19. Beni küçük bir çocukmuş gibi tembihlerdin:
20. Kudüs ---- Diril yeniden!
21. Bizi selamlıyor
22. „Tek İlah[']ın” canlı bayrakları,
23. Yaşamın nefesini eken yeşile çalan eller.”

5. NİZAR KABBÂNÎ İLE ELSE LASKER-SCHÜLER’İN ŞİİRLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Nizâr Kabbânî ile Else Lasker-Schüler’in şiirlerini anlamsal açıdan incelemeye başladığımızda, nazma yansıtıkları ruh hallerinin göreceli farklılığı, henüz manzumelerinin girişindeyken kendini belli etmektedir. Nitekim İsrail güçleri karşısında alınan Haziran yenilgisinin akabinde Kabbânî’nin duyumsadığı hüznün, şiirde belirgin şekilde mevcudiyetini hissettirmektedir.^[19] Bu burukluk, sebebini gizli tutmak kaydıyla, Kabbânî’nin şiirinin girizgâhında açık şekilde ifade edilmektedir ve şair gözyaşları bitinceye kadar ağladığını hiç çekinmeden dile getirmektedir. Duygularını hızlı bir şekilde ifade etmeyi tercih etmesine rağmen niçin ağladığını altıncı dizeye kadar tamamen gizlemekte ve ancak dokuzuncu dizinin ardından bunu açıkça dile getirmeye başlamaktadır. Öte yandan Lasker-Schüler’in şiirinin

[19] Dağbaşı, *Şiir Çeviri Eleştirisi*, 141-150.

gırızgâhı daha dinî bir perspektife sahiptir ve Tanah'ın ilk kitabını, yani *Tekvin* veya diğer bir deyişle *Yaratılış Kitabı*'nı anımsatmaktadır. Zira şair ilk iki dizesinde, Allah'ın Filistin'i ve onun kutsal kenti Kudüs'ü kendi benliğinden yaratmasını konu edinmektedir. Ne var ki Lasker-Schüler'in üçüncü dizeye geçmesiyle birlikte onun da hüzünden beri olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda melankoli, nostalji, yalnızlık ve hüznü anımsatan ifadelerle bu kutsal kentin taşlaştığından ve kendisinin mozoleler arasındaymışçasına dolaştığından bahsetmektedir. Bu ifadelerdeki asıl ilginçlik ise söz konusu anlatımların, klasik Arap şiirindeki *aflâl* geleneğini, yani şairlerin sevgililerinin terk ettikleri diyarlara giderek onların artlarında bıraktıkları izlerin üzerinde ağılamaları geleneğini fazlasıyla çağırıştırıyor olmasıdır. Elbette bu kez Leyla veya Hind gibi klişeleşmiş sevgililerin arkalarında bıraktıkları ocak taşları değil, "gelgit oynayan ipeksi suların yerine ölmüş göllerinin yataklarında dinlenen taşlar" konu edilmektedir.

Lasker-Schüler'in bu cümlelerinden, onun bir cansızlık ortamını betimlediği anlaşılmaktadır. Üstelik bu tasvir temayülünün, 1941 senesinin Haziran ayında Ernst Simon'a yazdığı "Allah'ın Kudüs'ünün öldüğüne inanıyorum." sözüyle direkt bir koşutluk gösterdiği aşikârdır. Dolayısıyla onun bu cümlelerinin Batılı eleştirmenler tarafından bu kutsal toprakların ve bu mukaddes kentin, artık onun nazarında adeta bir nekropolise dönüşmüş olduğuna yorulması hiç de şaşırtıcı değildir. Bu bağlamda onun algılayışında, Kudüs'ün artık kasvetli, tehditkâr ve katı sınırları olan klostrofobik bir yer gibi telakki edildiği savı ortaya atılmaktadır. (Ne var ki bu karanlık atmosfer, şiirin sonuna doğru dağılmaktadır.) Ayrıca Batılı eleştirmenler tarafından, onun isimsiz bir arkadaşa "keşke gelseydin" ifadesiyle seslenmesi, bir tür temenni olarak değerlendirilmekte, dostluk ve korumasıyla kendisini içinde bulunduğu yalnızlık ve karanlıktan çıkaracak birisine yapılan bir davet olarak yorumlanmaktadır.^[20] Lasker-Schüler'in isimsiz arkadaşına seslenişi, *aflâl* teması bağlamında değerlendirildiğinde ise kaçınılmaz olarak akla İmru'u'l-Kays'ın (ö. 540 [?]) iki arkadaşına kendisiyle birlikte ağlayarak yalnızlığını gidermeleri için yaptığı çağırışı getirmektedir.^[21] Ne var ki Lasker-Schüler'in klasik Arap şiirinin klişeleşmiş bu anlamlarını bilerek mi kullandığını yoksa bu ilginç durumun yalnızca bir tevafuktan mı ibaret olduğunu tespit etmek mümkün görünmemektedir.

Keza anlamsal açıdan yapılan mukayesede Lasker-Schüler'in kasti bir kapalılık kullandığı ve bu nedenle şiirinin anlaşılması güç bir boyuta ulaştığı, oysa Kabbânî'nin şiirinin çok daha açık bir dille nazmedildiği gözlemlenmektedir. Örneğin; şairlerin Kudüs'ü nasıl telakki ettikleri hususunda bir sonuca varmak istendiğinde, Lasker-Schüler'in beyanlarından hareketle bir yargıya varmanın çok daha güç olduğu fark edilmektedir. Şair manzumesinin başında, Kudüs'ü karanlık bir bağlam-

[20] Claudia Sonino, *German Jews in Palestine, 1920-1948: Between Dream and Reality*, çev. Juliet Haydock (Lanham: Lexington Books, 2016), 121.

[21] bk. Ebû 'Ubeyde el-Huseyn b. Ahmet b. el-Huseyn ez-Zevzenî, *Şerhu'l-mu'allakâti's-seb'*, haz. Muhammed Ali Hamdullah (Şam: el-Mektebetu'l-Umeviyye bi-Dimaşk, 1383/1963), 79.

da işlerken son dizelerinde üzerindeki bu ölü toprağını silkelemekte ve Kudüs'ü yeniden dirilmeye davet etmektedir. Ayrıca “yaşamın nefesini eken yeşile çalan eller” gibi olumlu çağrışım yapan ifadelerin, söz konusu karamsarlığın sonlandığına veya sonlanacağına işaret ettiğini söylemek mümkündür. Esasen olumsuz bir atmosferden olumluya çıkış, Kabbânî'nin şiirinde de benzer şekilde karşılık bulmaktadır. Nitekim şiirine melankolik, nostaljik ve trajik bir tonda giriş yapmayı tercih eden Kabbânî de şiirinin sonlarında “limon çiçek açacak”, “yeşil başaklar ve dallar şenlenecek” ve “gözler gülecek” gibi ifadelerle mutlu bir sona işaret etmekte ve yurdunu yitiren insanların topraklarına yeniden kavuşacağı mesajını açıkça vermektedir. Dolayısıyla her iki şiirin de karamsarlıkla başladığını ancak sonlara doğru her iki şiire de olumlu bir atmosferin hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Sadece bu iyimser vurgu, Kabbânî tarafından son derece açık bir beyanla yapılırken Lasker-Schüler tarafından daha örtülü bir üslupla ifade edilmektedir.

Kabbânî'nin şiiri nispeten daha uzun olsa da her iki şiirin de hacimsel açıdan takriben eş değer sayılabileceğini söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Öte yandan bu takribi eşdeğerliğe rağmen Kabbânî'nin Kudüs'e çok daha fazla vurgu yapmayı tercih ettiği gözlemlenmektedir. Örneğin; Kudüs lafzının Lasker-Schüler'in şiirinde yalnızca iki kez kullanılırken Kabbânî'nin şiirinde tam altı kez kullanılması bu durumun en somut göstergelerindedir. Kabbânî'nin Kudüs hakkında verdiği mesaj da çok daha dolaysız ve açıktır. Bu açıklık, belki de Kabbânî'nin şiirlerinde kent motifine belirgin bir konum vermeyi tercih etmesiyle doğru orantılı olabilir. Ancak söz konusu açıklık, bazen gizli bir mesajla da yüklü olabilmektedir. Örneğin; onun şairliğine genel bir perspektiften baktığımız zaman betimlediği şehirlerin bazen belirli bir kente işaret etmediği ve genel olarak bütün Arap kentlerini nitelediği anlaşılmaktadır.^[22] Kimi zamansa direkt olarak Kudüs, Şam ve Beyrut gibi çeşitli şehirler hakkındaki görüşlerini dile getirdiği tespit edilmektedir. Örneğin; *el-Kuds* şiirinde, Kudüs'ü bir sevgili vasfıyla takdim ederken *Hazî Dimaşk [Bu Şam]* adlı yapıtında, elma bahçeleri ve yaseminlerle güzelliğine güzellik kattığını söylediği memleketi Şam'ı rüyalarının hazinesi ve ölümüne sevdiği bir yer şeklinde sunmaktadır.^[23] Kabbânî'nin *el-Kuds* şiirinde, kentin mevcut durumunun trajik bir şekilde anlatıldığı ancak bu anlatımlarda kesinlikle aşırıya kaçılmadığı ve fahiş ifadelerle yer verilmediği gözlemlenmektedir. Şiirin çok daha estetik görünmesine sebebiyet veren bu latif üslup, aslında modern Arap edebiyatının mutlak eğilimlerinden birisi değildir. Örneğin; Hamîd Şa'îd, *Tevekku'ât Havle Mustakbeli'l-Muduni'l-Mehzûme [Yenilmiş Kentlerin Geleceğine İlişkin Beklentiler]* adlı şiirinde, Kudüs'ü tecavüze uğrayan tutsak bir kadına benzetmektedir. Esasen bu minvaldeki aşırı kullanımlar, Batı edebiyatının Arap edebiyatı üzerindeki bir etkisi olarak değerlendirilebilir.^[24]

[22] Gulhan al-Turk, “Remzu'l-cemâl ve'l-kubh (el-ħaşerât) fî şîri Nizâr Kabbânî: Dirâse delâliyye”, *Ekev Akademik Dergisi* 22/74 (2018), 132.

[23] Salih Tur, “Çağdaş Arap Şiirinde Kent Algısı”, *Şarkiyat Mecmuası* 29 (2016), 167-208.

[24] Tur, “Çağdaş Arap Şiirinde Kent Algısı”, 167-208.

Öte yandan *el-Kuds* şiirindeki latif üslubunu, Kabbânî'nin tüm şiirleri için genellemek de mümkün değildir. Nitekim o, farklı şiirlerinde *ğdiş etmek*, *evcilleştirmek*, *bevletmek* ve *tecavüz* gibi muhtelif ağır anlamları, eleştirel perspektifte kullanmaktan imtina etmemektedir.^[25] Ne var ki bu şiir özelinde, Kabbânî'nin bu minvaldeki aşırı kullanımlardan ziyade daha ılımlı bir anlatım yolunu benimsemiş olmasının, şiirini çok daha incelikli gösterdiği aşikârdır. Bu latif üslup, Lasker-Schüler'in manzumesinde de benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır ve şairin fahiş tabirlere kesinlikle yer vermediği tespit edilmektedir.

Söz konusu şiirler dağarcık bakımından değerlendirildiğinde, her iki şairin de genel itibariyle herkes tarafından bilinen basit ve yaygın kelimeleri kullanmayı tercih ettiği tespit edilmektedir. Her iki şiirde de çoğu kelimenin asli manasıyla kullanılması, dilsel açıdan şiirlerin anlaşılabilirliğini azami seviyeye yükseltmiş durumdadır. Öte yandan şiirin anlaşılabilirliği yalnızca sözel repertuara bağlı değildir. Lasker-Schüler bu temel kelimelerle kapalılık içeren bir anlatım elde etmeyi başarmış, buna karşın Kabbânî böylesi bir kapalılığı kesinlikle arzulamamıştır. Gerçi Kabbânî'nin şiirinde Türk okuyucusu tarafından (يسوع) ıslah edilecek bazı dinî ıstılahların bulunduğunu itiraf etmek gerekir. Ğ (بتول) ; şair, Hz. İsa'dan bahsederken Türkçede *Yeşua* şeklinde karşılık verilen *Yesû'* (عُوسَى) ismini, Hz. Meryem'den bahsederken de *bakire* anlamına gelen *betûl* (لوتب) kelimesini kullanmaktadır. *Yesû'* isminin kullanımı, klasik ve modern Arapçada bilhassa Hristiyan yazarlar tarafından tercih edilmektedir. Bu örnekte olduğu gibi Müslüman şair ve yazarlar tarafından kullanıldığında ise Hristiyan kültüründeki Hz. İsa'nın kastedildiğinin anlaşılması hedeflenmektedir. Bu ıstılahlar, Arapçada ortalama düzeydeki bir okuyucunun karşısına sıkça çıktığından kolaylıkla anlaşılabilir mahiyettedir.

Söz konusu şiirler teknik açıdan değerlendirildiğinde de aralarında büyük bir farklılığın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Kudüs'ü genellikle bir insanmışçasına tasvir eden Kabbânî, kişileştirme, alışılmamış bağdaştırma ve benzetme gibi söz sanatlarını kullanmaktadır. Dize sonlarında *yâ*, *dâl*, *lâm* ve *nûn* gibi belirli harfleri sıkça tekrarlayarak aliterasyon meydana getirdiği gözlemlenmektedir. Eleştirmenler tarafından şairin bu tercihinin şiirde akıcı ve yüksek bir tempoya elde edilmesine olanak sağladığı öne sürülmektedir. Keza belirli dizelerde yer verilen kelime tekrarları ve nida edatları aracılığıyla da bu tempoya katkı sağlandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Kabbânî'nin şiirinde geniş bir hacme sahip olmamasına ve kısa dizelerine rağmen doyurucu bir yoğunluğun elde edildiği gözlemlenmektedir.^[26] Lasker-Schüler'in şiirinde de benzer şekilde *-e(e)n*, *-an(n)*, *-ä(h)mest* ve *-it(t)* gibi son hecelerle belirgin bir aliterasyonun sağlandığı gözlemlenmektedir. Söz konusu bu benzerlikler, şiirin ritmik harmonisini başarılı şekilde arttırmış ve seslendiril-

[25] Nizar Kabbânî'nin bu minvaldeki bir şiirinin İbrahim Ethem Polat tarafından yapılan bir çevirisi için bk. Musa Yıldız - Celal Turgut Koç, *Modern Arap Edebiyatı: Şiir Seçkisi* (İzmir: Akdem Yayınları, 2019), 140-143.

[26] Dağbaşı, *Şiir Çeviri Eleştirisi*, 141-150.

mesine güzel bir tempo katmış durumdadır. Öte yandan Lasker-Schüler'in dahili kelime tekrarlamalarına veya spesifik vurgulamalara Kabbânî kadar ağırlık vermediği tespit edilmektedir. Sanatsal açıdan Lasker-Schüler de Kabbânî gibi benzetme ve alışılmamış bağdaştırma kullanımlarından istifade etmekte, bazı dizelerinde Kabbânî gibi kişileştirme sanatına yer vermekle birlikte ona kıyasla bunu çok daha üstü kapalı bir şekilde icra etmektedir.

Her iki şiiri de güzel kılan asli etken, hiç kuşkusuz her iki şairin de benimsediği barışçıl dildir. Ne Kabbânî ne de Lasker-Schüler kendi millî, dinî ve siyasî görüşlerini fanatikçe dile getirmeyi tercih etmemiştir. Bunun yerine her ikisi de daha kapsayıcı bir yaklaşımı yeğlemiştir. Örneğin; Ka (أديان) “dinlerin incisi” olarak hitap ettiği Kudüs’ü diğer semavi dinlerle de bağdaştırmaktadır. Bu bağlamda, şairin yirmi ikinci dizede çoğul anlam ifade eden *edyân* (ديّانين) inler” kelimesini kullanmasından, onun Yahudiliği de dışlamadığı anlaşılmaktadır. Bunun kanıtı, sadece İslam ve Hristiyanlığı kastetmesi halinde, *dineyn* (دينين) yani “iki din” kelimesini tercih edecek olmasıdır. Bu kapsayıcılığa rağmen Kabbânî'nin seçtiği motiflerin genellikle Hristiyanlıkla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Hz. İsa'yı, Hz. Meryem'i, Noel'i, İncil'i veya Yeniden Diriliş Kilisesi'ni zikrederek Kudüs'ün Hristiyanlıktaki önemine pek çok gönderme yaptığı tespit edilmektedir. Öte yandan ikinci dizede mumlar eriyene kadar dua ettiğini söylemesi, yani buradaki “mum” simge (صلى) Hristiyanlık hem de Musevilikle bağdaştırılabilecek bir motiftir. Ancak şairin “dua etmek” manası için aynı zamanda da “namaz kılmak” anlamına gelen *şallâ* (صلى) fiilini kullanması, son derece zayıf bir ihtimalle de olsa bu durumun İslam'la da bağdaştırılabileceğine işaret etmektedir. Şairin bu olasılıkta, teheccüd namazı kılan ve mum ışığından sadece aydınlanmak için istifade eden bir adamın durumunu konu edinmesi gerekmektedir. Bu zayıf ihtimalde şairin söz konusu kelimeyi tercih etmekteki gayesi, geniş bir çağrışım yelpazesinin elde edilmesi amacıyla ilişkilendirilebilecektir.

Kabbânî'nin şiirinde Yahudilere veya Yahudiliğe asla açıkça gönderme yapmaması dikkat çekicidir. Bu husustaki en belirgin istisna, muhtemelen yirmi altıncı dizede “Mesih'i öldürenlerden kim kurtarır Mesih'i?” diye sormasıdır. Hristiyan dünyasında Hz. İsa'nın çarmıha gerilme planı hususunda genellikle Yahudilerin suçlandığı göz önünde bulundurulduğunda, Kabbânî'nin burada Yahudilere işaret ettiği yorumuna ulaşılabilir. Bunun bir diğer delili, Mesih'in öldürüldüğünü söylemesi yani Hristiyan teolojisinin kabulüyle konuşmayı tercih etmesidir. İslam itikadında içerisinde, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediğinin yani aslında öldürülemediğinin kabul edildiği malumdur.^[27] Dolayısıyla şairin bu dizesi, Hristiyan dünyasına yapılmış bir çağrı mahiyetinde değerlendirilebilir. Öte yandan Hz. İsa'nın infaz emrinin Romalılar tarafından uygulanmış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, şairin

[27] bk. *Kur'an-ı Kerim Meâli*, haz. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), en-Nisâ 4/157.

mezkûr katillerle kimi kastettiği hususur (بَلَدُ السَّلَامِ) iddianın ortaya atılmayacağı da belirtilmelidir. Şiirde Yahudiliğe yapılan bir diğer gönderme son derece zayıf bir ihtimal de olsa Kudüs'ten *beledu's-selâm* (بَلَدُ السَّلَامِ) "barış ülkesi" olarak söz edilmesi olabilir. Nitekim Kudüs'ün "barış" kelimesiyle ilişkilendirilmesi, kentin (سَلَام)cedeki adlandırılması (שָׁלוֹם) ani *Yeruşaláyim* (יְרוּשָׁלַיִם) ismiyle alakalıdır. *s/ş-l-m* kök harflerinin uğradığı iştikak neticesinde "barış" sözcüğü, Arapçada *selâm* (سَلَام), İbranicede *şalóm* (שָׁלוֹם) şeklinde türetilmektedir. Bununla birlikte *Yeruşaláyim* kelimesinin etimolojisinin hâlâ tartışmalı olduğu da hatırlatılmalıdır.^[28] Ayrıca söz konusu adlandırma Hristiyanlık tarafından da benimsendiğinden bu ifade hususunda zorlama bir çıkarımın yapılmasından kaçınılmalıdır. Bu bağlamda varılabilecek en makul sonuç, Kabbânî'nin Kudüs ile Yahudilik arasındaki ilişkiyi reddetmediği ancak bu ilişkiye dair herhangi bir olumlu beyanda da bulunmadığı yönündedir.

Öte yandan Lasker-Schüler'in şiirindeki dinî perspektif, Kabbânî'nin üslubuna kıyasla çok daha soluktur ve herhangi bir belirli dine gönderme yapılmamaktadır. Buna rağmen şiirde kutsala yapılan bazı atıflar mevcuttur. Hatta manzumenin girizgâhı dahi Allah'ın Filistin ve Kudüs'ü yaratmasıyla alakalıdır. Şair, dördüncü dizesinde Kudüs'ü *Heilige Stadt* yani "Kutsal Şehir" olarak nitelemektedir. On üçüncü dizedeki müphem *Heiligenbild* yani "kutsal ikon" ifadesi göz ardı edildiğinde, şairin yirmi ikinci dizesinde tevhit inancına işaret etmesi, bu husustaki en somut istisna olarak değerlendirilebilir. Sonuç itibarıyla Lasker-Schüler'in şiirinde dine yüklediği anlamın, Kabbânî'nin tercihlerine benzer şekilde, kapsayıcı bir perspektife sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu kapsayıcılığın kasten mi yoksa tevafuk eseri mi ortaya çıktığını tespit etmek güçtür.

Şairlerin şiirlerindeki ortak noktalardan bir diğeri, Kudüs'ü belirli bir etnik veya dinî gruba aitmiş gibi göstermemeyi tercih etmiş olmalarıdır. Celâleddîn-i Rûmî'nin (ö. 672/1273) *Bâzâ, bâzâ her ânçi hesti bâzâ [Gel, gel her ne olursan yine gel]* sözüyle özetlenebilecek hoşgörü yüklü bir kapsayıcılığı akla getiren bir anlayış, bilhassa Kabbânî'nin şiirinde kendini açıkça göstermektedir. O, bu kutsal toprakları yalnızca Arap halkının yurdu olarak sunmamakta, hatta şiirinde herhangi bir etnik grubun ismini dahi zikretmemel (أَبَاء) Bu bağlamda en dikkat çekici nokta, otuz altıncı dizesinde, "Babalar ve oğullar buluşacaklar" demesidir. Burada "babalar" şeklinde tercüme ettiğimiz *âbâ'* (أَبَاء) sözcüğü, aynı zamanda "atalar" anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla şairin ata yurdu elinden alınan insanların tekrar atalarının topraklarına kavuşacağına vurgu yapmak istediği aşikârdır. Kabbânî'nin şiirindeki takdire şayan incelik ise burada "babalar/atalar" kelimesine herhangi bir iyelik zamiri eklememiş olmasıdır. Diğer bir deyişle o, bu kutsal kenti sadece kendi atalarına nispet etmemekte, daha kapsayıcı bir dil kullanarak Filistin üzerinde

[28] Kudüs kelimesine ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Ömer Faruk Harman, "Kudüs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 571-575.

barış içerisinde yaşamış tüm insanlığı konu edinmektedir. Bu kapsayıcı üslup, Lasker-Schüler'in şiirinde de neredeyse aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Nitekim şair, bir *anjanbman* veya *ulanti* kullanımıyla birbirine bağladığı on yedinci ve on sekizinci dizelerinde, “Keşke gelseydin ataların toprağına” diyerek bu kutsal yurdu sadece atalara ait kılmakta ve *Ahnen* yani “atalar” sözcüğüne herhangi bir iyelik eklemeyen kapsayıcı bir ifade ortaya koymaktadır. Son olarak Kabbânî'nin mezkûr dizesinde de *anjanbman* kullanımına tesadüf edilmesi, sadece ilginç bir tevafuk örneği olarak değerlendirilebilecek niteliktedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, mensup oldukları toplumun ve eser verdikleri dilin iki mühim şairi olarak edebiyat tarihine geçen Nizâr Kabbânî ve Else Lasker-Schüler'in aynı adı yani *Kudüs* ismini taşıyan iki şiiri bilimsel bir metotla mukayese edilmiştir. Diğer bir deyişle Kabbânî'nin *el-Kuds* adlı şiiri ile Lasker-Schüler'in *Jerusalem* adlı şiiri, araştırma kapsamında incelenmiş ve muhtelif yönleriyle karşılaştırmaya tabi tutulmuştur. Bu şiirler, belirli yönleriyle birbirine benzemekte belirli yönleriyle de farklılık göstermektedir. Şairlerin söz konusu manzumelerine yansıttıkları ruh hallerinin göreceli farklılığı, henüz şiirlerinin girizgâhında kendini belli etmektedir. Bu bağlamda Kabbânî, İsrail güçleri karşısında alınan Haziran yenilgisi sebebiyle duyduğu hüznü, şiirinin ilk dizelerinden itibaren yansıtmayı tercih etmektedir. Lasker-Schüler ise şiirine Tanah'ın ilk kitabını, yani *Tekvin*'i anımsatan bazı ifadelerle başlamakta ve daha klasik bir üslubu tercih etmektedir. Lasker-Schüler'in nazmındaki ilginç noktalardan birisi, manzumesinin girizgâhında klasik Arap şiirinde karşımıza çıkan *aflâl* geleneğini çağrıştıran bazı klişeleşmiş kullanımlara yer vermesidir. Elbette bu noktada, iki anlatım tarzının tamamen birbirine benzemediği de söylenmelidir. Örneğin; Lasker-Schüler şiirinde kadim Arap şairleri gibi sevgililerinin arkalarında bıraktıkları ocak taşlarını değil, daha modern bir perspektifle “gelgit oynayan ipeksi suların yerine ölmüş göllerinin yataklarında dinlenen taşları” konu edinmektedir. Dolayısıyla onun şiirinde, somut öğelerin kullanılmasına rağmen adeta soyut bir dünyanın anlatıldığını ve modern bir yaklaşımın sergilendiğini söylemek mümkündür. Bu anlatımları sayesinde, Lasker-Schüler'in de İslam öncesi Arap şairleri gibi melankoli, nostalji, yalnızlık ve hüznün duyguları arasında gezindiği anlaşılmaktadır. Ayrıca onun “keşke gelseydin” ifadesiyle isimsiz bir arkadaşına seslenmesi, İmru'u'l-Kays'ın iki arkadaşına kendisiyle birlikte ağlayarak yalnızlığını gidermeleri için yaptığı çağırışı hatırlatmaktadır. Ne var ki bunun sadece bir tevafuk mu yoksa kasti bir tercih mi olduğu hususunda kesin bir yargıya varılamamaktadır.

Anlamsal açıdan yapılan mukayesede, Lasker-Schüler'in bilinçli bir kapalılık kullandığı ve bu yüzden şiirinin nispeten daha anlaşılabilir bir boyuta kaydığı, buna karşın Kabbânî'nin şiirinde takdire şayan bir açık sözlülüğün tercih edildiği sonu-

cuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla iki şairin şiirlerinin ana eksenine yerleştirdikleri Kudüs motifini değerlendirmede takındıkları tavır, şiirlerinin farklı anlaşılabilirlik seviyelerine sahip olmasını sağlamıştır. Kabbânî'nin nazarındaki Kudüs algısı çok daha açık şekilde okuyucunun/dinleyicinin gözünde canlanabilecek yeterlilikteki Lasker-Schüler'in bu kenti nasıl gördüğü hususunda varılabilecek sonuçlar kaçınılmaz olarak nispeten daha sübjektif kalmaktadır. Öte yandan her iki şairin de şiirlerine karamsar bir psikolojiyle başladığı, ancak şiirlerinin sonlarına doğru bu atmosferden tamamen sıyrılarak hayli olumlu bir perspektife geçiş yaptıkları anlaşılmaktadır.

Her iki şiir de hacim bakımından yaklaşık olarak eşdeğerdir. Buna karşın Kabbânî'nin şiirinde Kudüs'e çok daha fazla vurgu yaptığı, Lasker-Schüler'in ise daha örtülü bir anlatımı yeğlediği tespit edilmektedir. Şiirlerin dağarcığı incelendiğinde, her iki şairin de kolay ve anlaşılır kelimeler kullanmayı tercih ettiğini, dolayısıyla en azından sözel repertuar açısından okuyucuyu yormadıklarını söylemek mümkündür. Kabbânî'nin şiirinde karşımıza çıkan *Yesû'* ve *Betûl* gibi spesifik bazı dinî ıstılahlar ise Arap okuyucuları açısından yaygın bir tanınırlığa sahiptir. Netice itibarıyla her iki şairin de kelime tercihleri bakımından alt/orta seviye okuyucuya hitap etmeyi başardığını söylemek mümkündür. Bu basit dağarcığa rağmen derin anlamları anlatmaya muvaffak olmaları ise şairlerin edebî yeterliliklerini göz önüne sermeye fazlasıyla kâfidir. Bilhassa Lasker-Schüler'in müphem cümlelerin ardına saklanarak ruh halini yansıtmayı başarması, entelektüel zevke gerçek anlamda hitap eden bir doyuruculuk sağlamaktadır. Şiirler teknik açıdan değerlendirildiğinde, aralarında büyük bir farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Örneğin; Kabbânî şiirinde belirli harfleri sıkça tekrarlayarak güzel bir aliterasyon örneği meydana getirmekte ve bu durum Lasker-Schüler'in şiirinde de aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan pek çok modern şiirde kullanılan kişileştirme, alışılmamış bağdaştırma ve benzetme gibi unsurlara her iki şiirde de rastlamak mümkündür.

Son olarak bahis mevzu iki şiiri güzel kılan asıl unsur, her iki şairin de son derece barışçıl bir dil kullanmasından ileri gelmektedir. Bilhassa Kabbânî, kesinlikle fahiş kelimeler kullanmadan meramını ustalıkla anlatabilmiş, Kudüs'ün tüm semavi dinler için kutsal bir ibadetgâh olduğuna gönderme yaparak insancıl ve hoşgörülü bir anlatım tarzı benimsemeyi başarmıştır. Kabbânî'nin şiirinde, bu kutsal diyarın bütün evlatlarının günün birinde barış içerisinde yaşamaları hususunda ortaya konulan temenni, son derece açık bir mesajdır. Onun dizelerinde, Hz. İsa, Hz. Meryem, Noel, İncil veya Yeniden Diriliş Kilisesi gibi simgelerin kullanımıyla, bilhassa Hristiyanlığa çok sayıda gönderme yapıldığı fark edilmektedir. Yahudiliğe yapılan göndermelerin mevcudiyeti ise tartışmaya açıktır ve bu göndermelerin varlığı kabul edilse bile ilettiği mesajlar son derece silik bir silüette tezahür etmektedir. Buna karşın, Kabbânî'nin Kudüs'ü dinlere nispet ederken "din" sözcüğünü ikil (*dîneyn*) yerine çoğul (*edyân*) formda kullanmasından, onun Yahudiliği de dış-

lamadığı anlaşılmaktadır. Lasker-Schüler'in şiirinde ise herhangi bir belirli dine gönderme yapılmamakta, ancak bazı teolojik söylemlerden istifade edilmektedir. Bu söylemlerden en belirginini, tevhit inancına yapılan vurgudur. Şairin belirli bir dine işaret etmeden yalnızca monoteizme atıf yapması, şiirinin kapsayıcılığını gözler önüne sermektedir. Ancak bu kapsayıcılığın kasten kurgulanıp kurgulanmadığını tespit etmek güçtür. Benzer şekilde iki şairin bu mukaddes kentin kime ait olduğu hususunda da herhangi bir kati söylemde bulunmadığı, ancak "atalar ile zürriyetlerinin kavuşması" şeklinde özetleyebileceğimiz kapalı bir sembolden istifade ettikleri anlaşılmaktadır. Öte yandan "atalar" kavramına iyelik atfetmemeleri, her iki şairin de bu kenti herhangi bir etnik kökene ait kılmadan, daha kapsayıcı bir söylem geliştirdikleri şeklinde yorumlanabilir. Netice itibariyle her iki şiirin de son derece edebî, sanatsal, tempolu ve her şeyden önce gerçek manada "insana özgü" bir perspektife sahip olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Balogh, Emese. *Die Biographien Zweier Verfolgter Dichterinnen im Vergleich: Else Lasker-Schüler und Mascha Kaléko*. Hamburg: Bachelor + Master Publishing, 2015.
- Boullata, Issa. "Qabbânî, Nizâr". *Encyclopedia of Arabic Literature*. ed. Julie Scott Meisami vd. 2/625-526. Londra-New York: Routledge, 1998.
- Büyüktopçu, Mehmet Burak. "Alman Sürgün Şiirleri". *Journal of Modernism and Postmodernism Studies* 1/1 (2020), 44-52.
- el-Cubûrî, Kâmil Selmân. *Mu'cemu'l-udebâ' mine'l-'aşri'l-câhilî hattâ seneti 2002*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Dağbaşı, Gürkan. *Şiir Çeviri Eleştirisi: Arapçadan Türkçeye Yapılan Şiir Çevirilerinin Şekil ve İçerik Bakımından İncelenmesi*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2017.
- Doğru, İhsan. "Yahya Kemal and Nizâr Qabbani: Two Poet-Diplomats in Spain and 'Andalus' in their Poems". *Clear* 4/2 (2017), 20-33. <https://doi.org/10.1515/clear-2017-0009>
- Er, Rahmi. *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*. Ankara: Vadi Yayınları, 2012.
- Gemi, Ahmet - Shoush, Mahmoud. "el-Mer'e fî şî'ri Nizâr Kabbânî". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (Haziran 2018), 298-319.
- Hessing, Jakob. "Hebräerland". *Enzyklopädie Jüdischer Geschichte und Kultur*. ed. Dan Diner. 3/1-5. Stuttgart - Weimar: J. B. Metzler, 2012.
- Jones, Calvin. "Else Lasker-Schüler". *Encyclopedia of German Literature*. ed. Matthias Konzett. 632-634. Şikago - Londra: Fitzroy Dearborn Publishers, 2000.
- Kabbani, Nizâr. *Aşkın Kitabı*. çev. Mehmet Hakkı Suçın. Ankara: Hece Yayınları, 2016.
- Kabbânî, Nizâr. *el-'A'mâlû's-siyâsiyyeti'l-kâmile li-Nizâr abbânî*. 9 Cilt. Beyrut: Menşûrât Nizâr Kabbânî, ts.
- Keskin, Aysel Ergül. "Nizâr Kabbânî'nin Cumhuriyet Cünûnistân-Lubnân Sâbikan (Deliler Cumhuriyeti) Tiyatrosunun Metin Dramaturjisi - I". *Doğu Araştırmaları* 7 (Ocak 2011), 71-82.
- Keskin, Aysel Ergül. *Şiirin Galip Aşkın Devrik Kralı: Nizâr Kabbani'de Aşk ve Kadın*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2006.
- Keskin, Mustafa - Begdeş, Fecir. "el-Mer'e fî şî'ri Nizâr Kabbânî ve Maḥmûd Dervîş". *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 7/41 (2021), 256-272.
- Kur'an-ı Kerim Meâlî*. haz. Halil Altıntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Lasker-Schüler, Else. *Mein Blaues Klavier: Neue Gedichte*. Kudüs: Jerusalem, 1943.
- Redmann, Jennifer. "Else Lasker-Schüler versus the Weimar Publishing Industry: Genius, Gender, Politics, and the Literary Market". *Practicing Modernity: Female Creativity in the Weimar Republic*. ed. Carmel Finnan. 297-310. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2006.

- Robertson, Ritchie. "Lasker-Schüler, Else (1869–1945)". *Encyclopedia of Modern Jewish Culture*. ed. Glenda Abramson. 1/743-744. Londra – New York: Routledge, 2005.
- Sonino, Claudia. *German Jews in Palestine, 1920–1948: Between Dream and Reality*. çev. Juliet Haydock. Lanham: Lexington Books, 2016.
- Şaked, Gerşon. *Modern İbrani Edebiyatı Tarihi: Nesir (1880-1980)*. çev. Bedrettin Aytaç. Ankara: Phoenix, 2007.
- Tur, Salih. "Çağdaş Arap Şiirinde Kent Algısı". *Şarkiyat Mecmuası* 29 (2016), 167-208.
- Tur, Salih. "Nizâr Kabbânî'nin Şiirlerinde Filistin". *Şarkiyat Mecmuası* 26 (2015), 157-192.
- Tur, Salih. *Modern Arap Edebiyatının Ünlü Şairi Nizâr Kabbânî ve Poetikası*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020.
- al-Turk, Gulhan. "Remzu'l-cemâl ve'l-kubh (el-İaşerât) fî şî'ri Nizâr Kabbânî: Dirâse delâliyye". *Ekev Akademi Dergisi* 22/74 (2018), 127-149.
- Tülücü, Süleyman. "Nizâr Kabbânî ve Eserleri Üzerine Notlar". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (Haziran 2011), 25-38.
- Usta, İbrahim. *Modern Suriye Şiiri: Edebî Akımlar ve Temsilcileri*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2018.
- Ürün, Ahmet Kâzım. *Modern Arap Edebiyatı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2015.
- Valencia, Heather. "Lasker-Schüler, Else". *Jewish Writers of the Twentieth Century*. ed. Sorrel Kerbel. 586-590. New York – Londra: Fitzroy Dearborn Publishers, 2006.
- Yıldız, Musa – Koç, Celal Turgut. *Modern Arap Edebiyatı: Şiir Seçkisi*. İzmir: Akdem Yayınları, 2019.
- ez-Zevzenî, Ebû 'Ubeyde el-Huseyn b. Ahmet b. el-Huseyn. *Şerhu'l-mu'allağâti's-seb'*. haz. Muhammed Ali Hamdullah. Şam: el-Mektebetu'l-Umeviyye bi-Dimaşq, 1383/1963.